

A photograph showing the aftermath of destruction. In the foreground, a worker wearing a helmet and a high-visibility vest walks away from the camera on a dirt path. To the left, there is a large pile of rubble, including concrete blocks and twisted metal. In the background, a large, dark, charred industrial building stands amidst the debris. Several tall cranes are visible in the distance under a clear blue sky. A white rectangular box highlights a section of the rubble in the middle ground.

Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen in Rusland en Oekraïne

Op 24 februari 2022 viel Rusland Oekraïne binnen. Veel ondernemers die werken met metalen en mineralen hebben rechts- of linksom te maken met de gevolgen van de oorlog. Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) is misschien niet het eerste waar je aan denkt. Toch is het belangrijker dan ooit als je zakendoet met deze regio of als grondstoffen er vandaan komen. Je wilt tenslotte voorkomen dat je bijdraagt aan het conflict of aan mensenrechtenschendingen.

In dit artikel lees je hoe je als ondernemer invulling kan geven aan IMVO. Aan de hand van zeven vragen leggen we uit waar je aan moet denken als je zakendoet met bedrijven in Rusland en Oekraïne. Wit-Rusland/Belarus en anderen landen die Rusland steunen worden in dit artikel behandeld als zijnde 'Rusland'.

Inhoudsopgave

1. Wanneer spreken we over een conflict- en hoogrisicogebied?	3
2. Hoe komt mijn bedrijf erachter of...	4
2a ... de grondstoffen die het inkoop (mogelijk) uit Rusland en/of Oekraïne komen?	4
2b ... het op een andere manier links heeft met Rusland en/of Oekraïne?	4
3. Wat moet mijn bedrijf doen als het links heeft met...	5
3a ... een conflict- en/of hoogrisicogebied?	5
3b ... Rusland?	6
3c ... Oekraïne?	6
4. Hoe kan mijn bedrijf zich verantwoord terugtrekken uit een land/van een leverancier?	7
5. Wat als terugtrekken geen optie is?	8
6. Hoe kan mijn bedrijf zorgen voor positieve impact in deze situatie?	9
7. Hoe kunnen internationaal MVO-convenanten mijn bedrijf helpen?	10
Bijlage	11

1 Wanneer spreken we over een conflict- en hoogrisicogebied?

Raketaanvallen, vluchtelingen, mensenrechtenschendingen, sancties, verstoorde toeleveringsketens, verhoogde gas- en olieprijsen en ga zo maar door. De gevolgen van de oorlog in Oekraïne zijn groot, maar wanneer spreken we formeel over zakendoen in een ‘conflict- en hoogrisicogebied’?

De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) heeft richtlijnen opgesteld die duidelijk maken wat de overheid van bedrijven verwacht op het gebied van IMVO. Deze [OESO-richtlijnen](#) bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals: ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid en milieuschending. Er bestaan ook richtlijnen voor specifieke sectoren. In de [OESO-richtsnoeren voor de grondstoffensector](#) staat een definitie van een conflict- en hoogrisicogebied:

*“**Conflict- en hoogrisicogebieden** worden gekenmerkt door gewapende conflicten, wijdverspreid geweld of andere gevaren voor mensen. Gewapende conflicten kunnen verschillende vormen aannemen, zoals een internationaal of niet- internationaal conflict, waarbij twee of meer staten betrokken kunnen zijn, of het kan gaan om bevrijdingsoorlogen opstanden, burgeroorlogen enz. Tot **hoogrisicogebieden** behoren gebieden met politieke instabiliteit of onderdrukking, institutionele zwakte, onveiligheid, een uiteengevallen civiele infrastructuur en wijdverspreid geweld. Dergelijke gebieden worden vaak gekenmerkt door wijdverbreide mensenrechtenschendingen en door schendingen van nationaal of internationaal recht.”*

We kunnen dus stellen dat Oekraïne hieronder valt. Dit [overzicht van de Europese Commissie](#) geeft ook aan welke gebieden en landen worden gezien als een conflict- en hoogrisicogebied. Specifieke informatie wordt gegeven over de gebieden Donetsk en Luhansk.

Welke stappen kun je ondernemen als je zaken doet in deze regio? Daarover volgt nu meer informatie.

2 Hoe komt mijn bedrijf erachter of...

2a ... de grondstoffen die het inkoop (mogelijk) uit Rusland en/of Oekraïne komen?

1. Zorg dat de inkooplijst van het bedrijf up-to-date is.
2. Ga na of de grondstoffen op de inkooplijst afkomstig *kunnen* zijn uit Rusland en/of Oekraïne: leg de inkooplijst bijvoorbeeld naast de lijst hieronder van grondstoffen uit Rusland en Oekraïne.
3. Koopt het bedrijf grondstoffen in die afkomstig kunnen zijn uit Rusland en/of Oekraïne? Vraag het volgende na bij je leverancier:

(1) Waar komt de grondstof vandaan, in welk gebied is het gewonnen of bewerkt?

Let op: geeft de leverancier aan dat de grondstof uit een gebied komt waar de winning van die grondstof beperkt of niet bestaand is? Dat is een alarmsignaal, mogelijk komt de grondstof uit Rusland of Oekraïne, en dus is verder onderzoek nodig!

(2) Door welke landen wordt de grondstof vervoerd?

Rusland		Oekraïne	
Aluminium	Magnesium	Goud	Titanium
Bauxiet	Natuursteen	Grafiet	Ijzer
Boor	Nikkel	Kalk	Uranium
Cadmium	Olie	Kolen	Vanadium
Diamant	Palladium	Kwik	Zwavel
Gas	Staal	Mangaan	
Goud	Titanium	Natuursteen	
Ijzer	Uranium	Nikkel	
Kobalt	Wolfram	Niobium	
Kolen	Zilver	Porseleinaarde	

2b ... het op een andere manier links heeft met Rusland en/of Oekraïne?

Om te weten of je bedrijf op een andere manier links heeft met Rusland en/of Oekraïne is het eerst goed om te weten wat die 'andere links' kunnen zijn:

- Investeerders in het eigen bedrijf of moederbedrijf.
- Investeerders/eigenaren van bedrijven waar het zaken mee doet: leveranciers van producten en diensten en klanten. Denk hierbij ook aan uitzendbureaus, vervoersbedrijven en vastgoedhandelaren.
- Als het product dat je in- of verkoopt wordt vervoerd door Rusland en/of Oekraïne.

Om erachter te komen of dit voor jouw bedrijf geldt, dien je:

- Overzicht te hebben van de eigendomsstructuur van het eigen bedrijf.
- "Know Your Customer/Counterparty" processen grondig uit te voeren op leveranciers.
- Navraag te doen bij leveranciers over vervoersstromen.

3 Wat moet mijn bedrijf doen als het links heeft met...

3a ... een conflict- of hoogrisicogebied?¹

1. Versterk de due diligence-activiteiten, volgens de OESO-richtlijnen, voor dit gebied. En ga na of je als bedrijf een bijdrage levert aan het conflict en/of schending van mensenrechten. Denk hierbij aan het volgende:
 - Beoordeel de situatie vóór het plaatsen van nieuwe orders in het gebied.
 - Dubbelcheck de afkomst van grondstoffen en materialen die (mogelijk) uit het conflictgebied komen.
 - Vraag je leveranciers hetzelfde te doen.
 - Onderzoek berichten over mogelijke mensenrechtenschendingen.
 - Beoordeel in hoeverre het mogelijk is om mensenrechtenschendingen te voorkomen, te verminderen en te monitoren.
 - Laat je informeren door lokale stakeholders om te beoordelen wat mensen lokaal nodig hebben om een positieve bijdrage te leveren, bijvoorbeeld via vakbonden.
2. Leg vast hoe je als bedrijf reageert op de situatie, inclusief omgang met het respecteren van mensenrechten. Kijk dus niet alleen naar de economische en juridische impact.
 - Houd hierbij rekening met internationale wetgeving, internationale richtlijnen en standaarden en sancties.
 - Zorg dat iemand in het bedrijf begrijpt wanneer en hoe internationaal (humanitair) recht van toepassing is.

- Bind het bedrijf aan naleving van internationaal (humanitair) recht en pas het IMVO-beleid daarop aan. Informeer vervolgens medewerkers en zakelijke relaties hierover.
 - Bespreek het onderwerp 'mensenrechten' tijdens alle crisis/management bijeenkomsten van het bedrijf.
3. Volgens de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen kan een bedrijf op de volgende manieren reageren op leveranciers die risico's met zich meebrengen:
 - (1) *voortzetting* van de relatie met een toeleverancier gedurende deinspanningen om risico's te verminderen;
 - (2) *tijdelijke opschorting* van een relatie gedurende de inspanningen tot vermindering van de risico's;
 - (3) of, als laatste toevlucht, *stopzetting* van de relatie nadat pogingen tot risicovermindering hebben gefaald, als de onderneming risicovermindering niet haalbaar acht, of vanwege de ernst van het ongunstige effect.
 4. Komt het bedrijf erachter dat het bijdraagt aan mensenrechtenschendingen of is er een risico? Maak een plan van aanpak om de negatieve impact te voorkomen, stoppen en te herstellen. Doe dit in samenspraak met stakeholders, bijvoorbeeld leveranciers, lokale medewerkers en vakbonden.
 5. Houd een vinger aan pols door de situatie te blijven monitoren.
 6. Maak een (verantwoorde) exit-strategie voor het geval het bedrijf zich moet terugtrekken, of daartoe zelf besluit. Als het moeilijker wordt om zaken te doen, om negatieve impact op de juiste manier aan te pakken of om de situatie überhaupt te monitoren, overweeg dan om het bedrijf op een verantwoorde manier terug te trekken.
 7. In het geval van import van tin, tantaal, wolfram en goud: voldoe aan de EU-verordening inzake conflictmineralen.

¹ De tips die hier worden gegeven zijn o.a. afkomstig uit de artikelen 'Operating in conflict affected contexts, an introduction to good practice' van het Business & Human Rights Resource Centre en 'ETI responds to Russian invasion Ukraine' door Ethical Trading Initiative.

3b ... Rusland?

Aanvullend op 3a:

- Wees er zeker van, naar kunnen van het bedrijf, dat er geen financiële stromen gaan naar de Russische overheid of staatsbedrijven.
- Communiceer naar je leveranciers dat je geen zakendoet met bedrijven die Rusland steunen.
- Bereid het bedrijf voor op eventuele uitbreidingen van sancties.
- In het geval van goud en zilver?:
 - Check regelmatig of de raffinaderij nog staat op de [LBMA Good Delivery List](#) en nieuwsberichten van LBMA.
 - Doe hetzelfde voor leveranciers en klanten in de sieradenindustrie via het ledenoverzicht en de nieuwsberichten van de [Responsible Jewellery Council](#).
 - Wees echter wel kritisch op dit soort lijsten, neem informatie niet zomaar over en voer extra due diligence uit als het gaat om Russische bedrijven
 - Koop geen goud dat van Russische komaf is en van na 24 februari.

3c ... Oekraïne?

Aanvullend op 3a:

- Indien er door de oorlog tijdelijk geen levering mogelijk is, wordt er waarschijnlijk gezocht naar een andere leverancier. Onderhoud contact met de oorspronkelijke leverancier zodat, mocht de situatie het weer toelaten, je terug kan keren en wellicht op die manier kan bijdragen aan de wederopbouw.
- In het geval van goud: de herkomst van goud uit het conflictgebied dient goed vastgelegd te zijn.

² ['Open Letter to the Jewelry Industry'](#) door [Transparency Initiative](#)

4 Hoe kan mijn bedrijf zich verantwoord terugtrekken uit een land/van een leverancier?

Als terugtrekken nog de enige optie is of mogelijk wordt:

1. Weeg zorgvuldig af wat de impact op mensen(rechten) is: blijven versus vertrekken.
2. Formuleer escalatiemaatregelen voor het stoppen van de relatie.
3. Ontwikkel een verantwoorde exit-strategie (bijvoorbeeld medewerkers in veiligheid brengen, mogelijkheid verkennen tot doorbetalen loon, communicatiemaatregelen; orders betalen die al in productie zijn genomen) en stel vast wat je kan doen als bedrijf om de schade voor de medewerkers, als gevolg van de terugtrekking, te beperken. Overleg hierover ook met je leverancier. Voorbeelden van vragen die je aan de leverancier kan stellen vind je in bijlage.
4. Stel de leverancier hiervan op de hoogte en zo snel mogelijk nadat een besluit is genomen.
5. Bedenk wat nodig is om verantwoord te kunnen terug keren op het moment dat het weer mogelijk is.

Meer lezen over hoe een bedrijf zich verantwoord terug kan trekken uit een conflict- of hoogrisicogebied?

- [‘Responsible Exit from Russia: Business and Human Rights in a Global Governance Gap’](#)
- [‘Summary of ACT Framework for responsible suspension of orders in Myanmar’](#)

5 Wat als terugtrekken geen optie is?

In sommige gevallen is terugtrekken uit een land of van een leverancier niet mogelijk. Dit is volgens de OESO bijvoorbeeld het geval als het product dat de leverancier levert cruciaal is en als er maar een kleine groep leveranciers is die dat product levert. Is dit het geval? Dan handel je volgens de [OESO-richtlijnen](#) als volgt:

“In dit soort gevallen wordt de onderneming geadviseerd de situatie intern te rapporteren, de zakelijke relatie te blijven monitoren, bijvoorbeeld via een kennisdatabase, en haar beslissing om de zakelijke relatie voort te zetten te herzien zodra de omstandigheden veranderen of in het kader van een langetermijnstrategie om systematisch te reageren op alle negatieve gevolgen. Het kan ook in het belang van de onderneming zijn dat zij haar beslissing om de zakelijke relatie niet te verbreken toelicht en uitlegt hoe deze aansluit bij haar beleid en prioriteiten, welke maatregelen worden getroffen om haar invloed aan te wenden om de gevolgen te beperken en op welke manier de zakelijke relatie verder gemonitord zal worden.”

6 Hoe kan mijn bedrijf zorgen voor positieve impact in deze situatie?

- Laat je informeren over wat lokale stakeholders en medewerkers nodig hebben en beoordeel of het bedrijf daarin iets kan betekenen.
- Doneer aan Giro555 of aan een ander goed doel, dit kan financieel maar in sommige gevallen ook met materieel.
- In Nederland: geef Oekraïense vluchtelingen een gelijke kans op werk als ze solliciteren. Geef ze vervolgens een gelijk loon als andere medewerkers en bied fatsoenlijke werkomstandigheden. Verder kan een Nederlandse taalcursus aangeboden worden en ondersteuning bij integreren.

7 Hoe kunnen internationaal MVO-convenanten mijn bedrijf helpen?

Internationaal MVO-convenanten helpen bedrijven om verantwoord te ondernemen, ook in conflict- en hoogrisicogebieden. Een convenant biedt bedrijven verschillende online tools aan om een due diligence-systeem op te zetten, ketens en risico's in kaart te brengen en actieplannen op te zetten om risico's te voorkomen, aan te pakken en negatieve impact te herstellen. Zie bijvoorbeeld [de tools van het Internationaal MVO-convenant voor de Metaalsector](#). Bedrijven krijgen hierbij hulp van verschillende maatschappelijke organisaties, andere bedrijven en het Secretariaat. Daarnaast is de situatie in hoogrisico- of conflictgebieden vaak zo complex dat het niet lukt om problemen alleen als bedrijf op te lossen. Door deelname aan een convenant kan er worden samengewerkt en worden krachten gebundeld, zie bijvoorbeeld [de projecten van Internationaal MVO Initiatief TruStone](#).

Voor de grondstoffensector bestaan de volgende convenanten:

- [Goud](#)
- [Natuursteen](#) ('TruStone')
- [Metaal](#)
- [Hernieuwbare Energie](#) (in ontwikkeling)

Internationale richtlijnen voor IMVO:

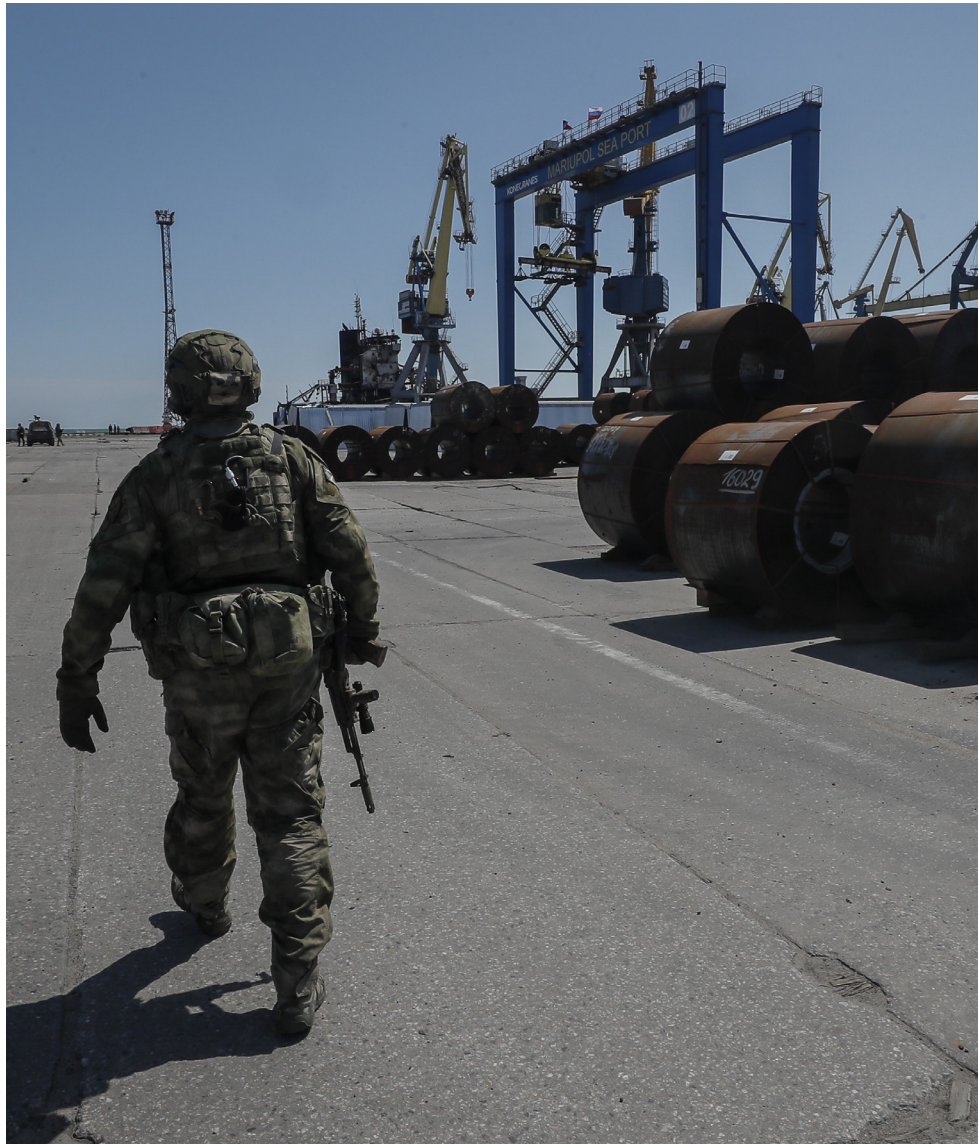
- [OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen](#)
- [OESO Due Diligence Handreiking voor MVO](#)
- [OESO-richtsnoeren voor passende zorgvuldigheid voor verantwoorde toeleveringsketen van mineralen uit conflict- en hoogrisicogebieden](#)

Europese wetgeving en sancties:

- [EU-verordening inzake conflictmineralen](#).
- [De EU-sancties tegen Rusland uitgelegd](#).

Tools voor bedrijven:

- Toolkit '[Addressing Security and Human Rights Challenges in Complex Environments](#)' van 'Geneva Centre for Security Sector Governance' en het International Rode Kruis.
- '[Rapid Human Rights Due Diligence Tool](#)' van Business for Social Responsibility.
- Overzicht van conflict- en hoogrisicogebieden: '[Indicative, non exhaustive list of conflict-affected and high-risk areas under Regulation \(EU\) 2017/821](#)' van de Europese Commissie.
- Een overzicht van opinieartikelen, richtlijnen, tools en verklaringen van bedrijven met betrekking tot de situatie in Oekraïne: '[A resource repository on business and human rights issues relating to the Russian invasion of Ukraine](#)' door Pillar Two.
- Vragen die gesteld kunnen worden aan leveranciers ten behoeve van het opstellen van een verantwoorde exit-strategie en/of het aanbieden van hulp, zie bijlage.

Bijlage

Voorbeeldvragen voor leveranciers

- Is there fighting in your area?
- To what extent your factory operation has been affected with this invasion?
- Has the worker population in the factory changed? How?
- Are all workers still coming to the factory? If not, why not?
- Are there workers that have been drafted for the military?
- Is the factory able to assure safety to workers during working hours?
- Is the factory able to assure safe transport for the workers?
- Is the factory able to pay timely monthly wages for all workers?
- Is the factory able to ensure workers voice is heard during this war situation?
- What is the situation with workers' children? (This is especially relevant for families of which a parent got drafted). Can they still go to school? Can they go to a day-care? Can they come to the factory and is there a safe space for them there?
- Do workers have access to basic needs (like water and food)?
- What is the situation related to raw materials to continue with production?
- Are you facing with in process, or pre orders cancelations due to this invasion?
- Do you have outstanding invoices?
- What are the other challenges your workforce is facing?
- What kind of support would be needed for you?

Bron: 'Ukraine Heightened Due Diligence' van Ethical Trading Initiative en Fair Wear Foundation

